

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
DÖVLƏT STATİSTİKA KOMİTƏSİ**
Əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatlarının
tədqiqatı statistikasına şöbəsi

**EV TƏSƏRRÜFATLARININ TƏDQIQATI STATİSTİKASINA
DAİR KEYFİYYƏT MƏRUZƏSİ**

25.04.2013

Mündəricat

1.	Statistik prosesə və məhsullara giriş.....	3
2.	Aktuallıq.....	5
3.	Dəqiqlik.....	5
4.	Vaxtlı-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə.....	6
5.	Bərabər giriş və aydınlıq.....	7
6.	Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik.....	8
7.	Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim.....	9
8.	İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi.....	9
9.	İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük.....	10
10.	Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik.....	10
11.	Yekun.....	11

1. Statistik prosesə və məhsullara giriş

Sorğunun qısa təsviri

Əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatlarının tədqiqatı statistikasını şəbəkə əhalinin həyat səviyyəsinin müşahidəsi məqsədilə əhalinin adambaşına gəlir və xərcləri, onların növləri, mənbələri və formalaşması, əhalinin istehlak etdiyi ərzaq və qeyri-ərzaq məhsulları ilə təmin edilməsi barədə, əhalinin su təchizatı ilə təminatının vəziyyəti və əhalinin vaxt büdcəsindən istifadəsi haqqında statistik müşahidə aparır. Əhalinin vaxt büdcəsindən istifadəsi sorğusu insan inkişafının mühüm göstəricilərini özündə əks etdirən aktual sosioloji tədqiqat olmaqla, əsas etibarlı ilə əhalinin məşğulluğunu və vaxt büdcələrinin bölgüsünü təsbit edir. Tədqiqat demoqrafik qruplar arasında vaxtdan istifadənin fərqi müəyyən etməyə və həyat səviyyəsini xarakterizə edən əsas göstəricilərdən biri olan asudə vaxtdan əhalinin necə istifadə etdiyini öyrənməyə imkan verir.

Əhalinin həyat səviyyəsində əsas göstəricilər olan yoxsulluq həddi və yaşayış minimumu göstəriciləri ildə bir dəfə hesablanır. Yoxsulluq həddi adam başına düşən gəlirlərlə qiymətləndirilir. Yoxsulluq həddi yaşayış minimumu həddində istehlaka təminat verən gəlirdir. Yaşayış minimumu böyüklərin fəal fiziki vəziyyətinin, uşaq və yeniyetmələrin sosial və fiziki inkişafının mühafizəsini təmin edən mühüm maddi nemət və xidmətlər istehlakının, habelə vergilərə və digər vacib ödəmələrə sərf olunan xərclərin natura və dəyər ifadəsində həcmi və quruluşu göstəricisidir.

Şəbəkə eləcə də müasir təsadüfi seçmə metodlarından istifadə edərək tədqiqatın seçmə şəbəkəsinin təmsilliliyini vaxtaşırı təmin edərək ev təsərrüfatlarının tədqiqatı sahəsində rəsmi statistikanın həyata keçirilməsini təmin edir.

Müşahidə vahidləri və əhatə

Ev təsərrüfatlarının tədqiqatı üçün seçmə vahidi kimi ev təsərrüfatı götürülür və hər bir ev təsərrüfatının seçməyə eyni ehtimalla düşməsi əsas prinsip hesab edilir. Ev təsərrüfatları şəhər və kənd yaşayış məntəqələri üzrə qruplaşdırılır və seçmə şəbəkəsi yaradılır: Müəyinə ölkənin bütün iqtisadi rayonlarını əhatə etməklə təsadüfi seçmə üsulu ilə ev təsərrüfatlarında keçirilir. Ev təsərrüfatları fərdi kompüterlərdə təsadüfi seçmə üsulu ilə reprezentativlik təmin edilməklə seçilir. Hər rüb 4250 ev təsərrüfatında orta hesabla 17000 şəxs sorğuya cəlb olunur. Yerli statistika orqanlarında hər biri 34 ev təsərrüfatını tədqiq etməklə 125 məsləhətçi sorğu aparır. Seçmənin aktuallığının qorunub saxlanılmasının əsas üsullarından biri də bəzi ev təsərrüfatlarının əvəzlənməsi və yenilərinin əlavə edilməsi yolu ilə onun tədricən

rotasiyası (yenilənməsi) sayılır. Bu əvəzətmə aşağıdakı səbəblərdən baş verir:

- ünvanın tapılmaması;
- sorğudan tam imtina;
- ev təsərrüfatının yaşayış yerinin dəyişməsi;
- qoca, xəstə, əqli zəif şəxslərlə sorğunun keçirilməsi baş tutmadıqda və s.

Əsas göstəricilər:

- Ev təsərrüfatlarının pul gəlirləri;
- Müxtəlif sosial-demoqrafik qruplar üzrə əhalinin pul gəlirlərinin səviyyəsi və quruluşu;
- Adambaşına düşən gəlirin səviyyəsinə görə əhalinin bölüşdürülməsi;
- Ev təsərrüfatlarının istehlak xərcləri;
- Müxtəlif sosial-demoqrafik qruplar üzrə əhalinin istehlak xərclərinin səviyyəsi və quruluşu;
- Ərzaq məhsullarının istehlakı;
- Minimum istehlak səbəti;
- Yoxsulluq həddi və səviyyəsi;
- Ev təsərrüfatında su kəmərinin mövcudluğu;
- Ev təsərrüfatında su təchizatı ilə bağlı problemlər;
- Ev təsərrüfatında sudan istifadəyə görə ödənişlərin aylıq məbləği.

Əsas statistik məlumatlar

- Ev təsərrüfatları tədqiqatının əsas yekunları;
- Hər 3 ildən bir Əhalinin vaxt büdcəsindən istifadəsi haqqında sorğu;
- Məcburi köçkünlər üzrə ev təsərrüfatları tədqiqatının yekunları;
- Əhalinin su təchizatı ilə təminatının vəziyyəti.

Sorğu vərəqəsi

Tədqiqat proqramının həyata keçirilməsi aşağıdakı tədqiqat formalarının tətbiqi ilə həyata keçirilir:

1 büdcə sayılı forma – Əsas sorğu anketi,

2 büdcə sayılı forma – Gündəlik xərclərin uçotu,

3 büdcə sayılı forma – Rüblük gəlir və xərclərin uçotu,

4 büdcə sayılı forma – Rüblük gəlir və xərclərin qeyd olunması üçün yaddaş kitabçası,

1 - vaxt büdcəsi – Vaxtdan istifadə üzrə tədqiqat gündəliyi.

Tədqiqat ev təsərrüfatı üzvlərini sorğu (müsahibə şəklində) etməklə və ev təsərrüfatında gəlir mənbələri və istehlaka çəkilən cari xərclər haqqında qeydlər etməklə sorğu yolu ilə aparılır.

Tədqiqat obyektini kimi götürülən ev təsərrüfatının hesabat dövrü bir rübü əhatə edir. Üç ay müddətində göstəricilərin tərkibindən asılı olaraq məlumatların yığılma üsulunun fərqlənməsi müəyyənləşdirilir:

Tədqiqat olunan hər bir ev təsərrüfatı rüb ərzində iki həftə üzrə gündəlik qeydlər aparılır ki, bu da ərzaq və qeyri-ərzaq mallarına, xidmətlərə çəkilən xərclərin pul ifadəsində dəqiq hesabatını özündə əks etdirir. Gündəlik qeydlərdə həmçinin pulsuz daxil olan ərzaq mallarının miqdarı (öz təsərrüfatından, hədiyyə, digər mənbələrdən təmənnasız yardımlar) və ev təsərrüfatı üzvlərinin istehlakı üçün nəzərdə tutulmayan ərzaq mallarının alınmasına çəkilən xərclər əks etdirilir. Əlavə olaraq gündəlik xərclərdə hər gün evdən kənar qidalanmaya (restoran, kafe, yeməxana, qəlyanaltıxana və s.) çəkilən xərclər də qeyd edilir.

Tədqiqat formalarında mü sahibəçinin düzəliş və əlavələr etməsinə yalnız tədqiqat olunanların icazəsi və iştirakı ilə icazə verilir.

Müsahibəçi ailəyə rübdə 5 dəfədən az olmayaraq baş çəkir, növbəti rüb üçün Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən yeni sorğu qrafiki təqdim olunur.

2. Aktualıq

Əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatlarının tədqiqatı müxtəlif iqtisadi-statistik hesablamalarda: Ümumi Daxili Məhsulun hesablanması və onun bölüşdürülməsində, əhalinin real gəlirlərinin və istehlak qiymətləri indeksinin hesablanması, minimum istehlak səbətinin hesablanması və yoxsulluq səviyyəsinin ölçülməsində, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və istifadə olunması balansının tərtib edilməsində, Milli Hesablar Sisteminin ev təsərrüfatları bölməsində bu göstəricilər geniş istifadə olunur. Əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatlarının tədqiqatı Dünya Bankının metodologiyasına və Avropa Statistika Təşkilatının Avropa Birliyi ölkələri üçün tövsiyə etdiyi Avropa Uyğunlaşdırılmış Vaxtdan istifadə Sorğusu metodologiyasına əsasən həyata keçirilir.

3. Dəqiqlik

Əhalinin həyat səviyyəsində müayinənin işlənilib hazırlanmasının əsas mərhələsi məntiqi nəzarət mərhələsidir. Bunun üçün elektron daşıyıcılarında məntiqi nəzarət

proqramı hazırlanmış və müvafiq göstəricilər üzrə maksimum – minimum hədlərə nəzarət olunur. Göstəricilər yüksək analitik keyfiyyətə malik olan SSPS proqram paketindən istifadə əsasında işlənərək yekun cədvəllər alınır. Aşkar olunmuş kənarlaşmalar aradan qaldırılır, səhvlər düzəldilir.

Göstəricilərin hesablanması və qarşıya qoyulan vəzifələrin keyfiyyətli həlli üçün, Əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatlarının tədqiqatı statistikasına şöbəsi ilk növbədə yerli statistika orqanlarından qəbul edilən ilkin məlumatların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində metodoloji işləri davam etdirir. Bütçə iqtisadçıları ilə mütəmadi olaraq seminarlar təşkil edilir, yerlərdə nəzarət sorğuları həyata keçirilir və hər hansı metodoloji yeniliklər baş verərsə məsləhətçilər operativ olaraq məlumatlandırılırlar.

D2. Əhatə olunma üzrə xətanın səviyyəsi

Hesabatı təqdim edən statistik vahidlərin siyahısında ev təsərrüfatlarının sayı 4250-dir. Hər ilin sonunda növbəti il üçün tədqiqat aparılacaq ev təsərrüfatlarının siyahısı yenidən aktuallaşdırılır ki, bu da il ərzində xətalara səviyyəsini sıfıra endirir.

D4. Sorğuya cavab vermiş vahidlərin xüsusi çəkisi (hesabat intizamı)

Cədvəl № 1

	2008	2009	2010	2011	2012
Məlumatların toplanması üçün təyin olunmuş ev təsərrüfatlarının sayı	4284	4250	4250	4250	4250
Bir neçə dəyişən üçün məlumatları təqdim etmiş ev təsərrüfatlarının sayı	4284	4250	4250	4250	4250
Sorğuya cavab vermiş ev təsərrüfatlarının xüsusi çəkisi (%)	100%	100%	100%	100%	100%

4. Vaxtli-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin “Yerli statistika orqanları üçün statistik işlər proqramı”na əsasən ilkin məlumatlar hesabat dövründən sonra 10-cu iş günü toplanır. Tədqiqat materialları məntiqi yoxlanılır və kompüterlərə daxil edildikdən sonra çəkilər hesablanır. Yekun nəticələr baş məcmuya şamil olunaraq ölkə üzrə orta göstəricilər təqdim olunur. İlk məlumatların alınması ilə ilk nəticələrin (həmçinin son nəticələrin) hazır olma vaxtı arasında vaxt intervalı təxmini 35-40 iş günüdür.

2012-ci ili əhatə edən bir neçə rüb üzrə V2 (hesabat dövrünün sonuncu günündən son nəticələrin nəşr gününə qədər günlərin sayı) göstəricisi (son nəticələrin vaxtında olmasında)

Cədvəl № 2

Hesabat dövrü	10.04.2012	10.07.2012	10.10.2012
Nəşr tarixi	20.05.2012	20.08.2012	20.11.2012
Aralıq vaxt (laq), təqvim günü	40 gün	40 gün	40 gün
Aralıq vaxt (laq), iş günü	28 gün	29 gün	28 gün

2012-ci illəri əhatə edən bir neçə rüb üzrə V3 göstəricisi (nəşrin tam vaxtında yerinə yetirilməsi)

Cədvəl № 3

Hesabat dövrü	10.04.2012	10.07.2012	10.10.2012
Elan edilmiş nəşr tarixi	20.05.2012	20.08.2012	20.11.2012
Faktiki nəşr tarixi	21.05.2012	27.08.2012	26.11.2012
Aralıq vaxt (laq)	1 gün	7 gün	6 gün

5. Bərabər giriş və aydınlıq

Əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatları tədqiqatı üzrə yekun məlumatlar hazırlandıqdan sonra istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə bir neçə yayım vasitəsindən istifadə olunur. Bundan əlavə, rüblük, yarımillik, doqquz aylıq və illik məlumatlar dərc olunmuş bülletenlər və beynəlxalq təcrübəyə əsaslanaraq xüsusi standartlar üzrə hazırlanmış cədvəllər, illik məlumatlar əks olunmuş statistik məcmuə Komitənin veb-səhifəsində <http://www.azstat.org/MESearch/search?departament=12&lang=az> əks olunur. İllik məlumatlar Komitənin veb-səhifəsindəki statistik məlumat bazası bölməsində də yerləşdirilir.

Nəticələrin yayımlanması üçün istifadə olunan vasitələr

Sıra №-si	Vasitə	Əldə edilmə yeri
1	Dövlət Statistika Komitəsinin veb-saytı	www.stat.gov.az
2	Ekspress məlumatlar, press-relizlər	www.stat.gov.az
3	Nəşr olunan bülletenlər	http://www.stat.gov.az/source/budget_households/
4	Nəşr olunan statistik məcmuələr	http://www.stat.gov.az/source/budget_households/
5	Məlumat bazası	http://www.azstat.org/MESearch/search?departament=12&lang=az
6	Dövlət statistika orqanlarına göndərilən sorğulara cavablar	-
7	“Azərbaycan rəqəmlərdə”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
8	“Azərbaycanda qiymətlər”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
9	“Azərbaycanın statistik göstəriciləri”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
10	“Azərbaycan faktlarla”	-

BA1. Kağız məruzələr üçün abunələrin və sifarişlərin sayı

Ev təsərrüfatlarının tədqiqatına dair məlumatlar kağız formasında Əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatlarının tədqiqatı statistikasına şöbəsi tərəfindən hazırlanan “Ev təsərrüfatları tədqiqatının əsas yekunları” adlı rüblük və illik bülletenlər vasitəsilə təqdim olunur. Bülletenlər ümumi olaraq rüblük - 25, illik isə 70 nüsxə çap olunur. İllik bülletenlər Dövlətstatkomun rəhbərliyinə və şöbəsinə, aidiyyəti dövlət qurumlarına və hökumət rəhbərliyinə təqdim olunur.

BA2. Onlayn məlumat bazasına girişlərin sayı

http://www.stat.gov.az/link_click_counter/-də əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatlarının tədqiqatı statistikasına məhsulundan istifadəçilərin istifadə %-ləri daimi əks etdirilir. Məruzə hazırlanan vaxt istifadəçilərin istifadə faizi 2.2 olmuşdur.

6. Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik

Əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatlarının tədqiqatı statistikasına işinin təşkili, müqayisəliliyi təmin etmək baxımından bir sıra beynəlxalq təşkilatların, bu sahədə

qabaqcıl təcrübəsi olan ölkələrin statistika qurumları ilə razılaşdırılmaqla yanaşı Dünya Bankının metodologiyasına və tövsiyələrinə əsaslanır.

UM1. Verilmiş dinamika sırasının uzunluğu

Ev təsərrüfatları tədqiqatının nəticələri dinamika sıralarında əks etdirilir. Dinamika sıralarında Azərbaycan Respublikası üzrə əhalinin ayda adambaşına gəlirləri, ayda adambaşına istehlak xərcləri, ərzaq məhsullarının adambaşına illik istehlakı, ərzaq məhsullarının kimyəvi tərkibi və kaloriliyi, ev təsərrüfatlarında uzun müddət istifadə olunan əşyaların mövcudluğu, ev təsərrüfatlarının yaşadığı mənzillərin ölçüsü və otaqların sayına görə bölgüsü, ev təsərrüfatlarının abadlıq şəraiti və təchizatı üzrə göstəricilər əks olunur. Bu göstəricilər 2001-ci ildən hazırkı dövrdək illər üzrə əks etdirilir.

7. Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim

Şöbə ev təsərrüfatları tədqiqatının yekun məlumatlarının hesablanması zamanı bütün keyfiyyət aspektlərinin ayrı-ayrılıqda yaxşılaşdırılması üçün mümkün imkanlardan istifadə edir və bu sahədə müsbət nəticələrin alınması istiqamətində işlərini davam etdirir. Belə ki, aktualıq aspekti üzrə məlumatların yığılımı, emalı və yayılması zamanı operativlik hər zaman gözlənilir. Dəqiqlik aspekti üzrə ilkin məlumatların toplanmasına daim nəzarət edilir və mütəmadi olaraq məlumatların dürüstlüyü yoxlanılır. Vaxtlı-vaxtında olma aspekti üzrə məlumatların toplanması və işlənməsində vaxt meyarına reqlamentə uyğun olaraq ciddi əməl edilir, məlumatların yığılması, redaktə edilməsi, məntiqi nəzarət prosesinin həyata keçirilməsi işləri qabaqcadan planlanmış şəkildə iş qrafikinə uyğun olaraq yerinə yetirilir və dəqiqliyə xüsusilə diqqət edilir. Tələb olunduğu vaxtda və formada yekun məlumatlar Komitənin internet səhifəsində yerləşdirilir.

8. İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi

Şöbə vətəndaşların müraciətlərinə, ərizə, təklif və şikayətlərinə baxılmasına, vətəndaşların qəbulu “Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq həyata keçirir.

İnformasiyanın təklifi isə məlumatları təqdim edənlərin istək və imkanları ilə təyin edilir. Buna görə də, sorğu blankları hazırlanarkən informasiyaya olan təkliflə tələb arasındakı uyğunluq nəzərə alınır. Elektron informasiya texnologiyaları sahəsindəki yeni nailiyyətlər, yəni elektron məlumat toplayıcıları, elektron informasiya sistemlərinin texniki və proqram təminatının meydana gəlməsi və inkişafı məlumatların elektron üsulla toplanmasına və emalına, eləcə də ötürülməsinə imkan yaradır. Bu sahədə qabaqcıl texnologiyaların tətbiqindən istifadə edilir.

İnformasiyaya olan tələb statistik cədvəllərin maketlərinin yaradılması mərhələsində istifadəçilərin təkliflərini əks etdirir.

9. İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük

Məlumdur ki, statistik məlumatların toplanması mərhələsində əsas rolu respondentlər oynayırlar. Respondentlərlə ünsiyyət intervuyerlər tərəfindən sorğu blankları vasitəsilə yerinə yetirilir. Sorğu blankları davamlı proses olaraq, məzmununa görə informasiyaya olan tələb və təklif arasındakı tarazlığı əks etdirir.

Sorğu blanklarının doldurulması zamanı respondent bütün proseslərə tam nəzarət etmək imkanına malik olur və məlumatların toplanması zamanı respondentin özü tərəfindən aparılan qeydlər və buraxılan səhvlər statistika orqanlarının məsuliyyətini xeyli azaldır. Bundan başqa, respondentlər sorğu blanklarını intervuyerlərə təqdim etməzdən əvvəl məlumatları təkrar redaktə etmək və yazılmış məlumatların doğruluğuna əmin olmaq imkanına malikdirlər. Bu, statistika orqanlarını toplanmış məlumatların dolğunluğuna əmin olmasına imkan verir. Göndərilən məlumatlara xüsusi proqramlarla nəzarət edilməsi toplanan məlumatların keyfiyyətinin artırılmasını təmin edir.

Müşahidənin düzgün, dolğun aparılması üçün ətraflı və tələb olunan səviyyədə təlimat hazırlanmışdır. Təlimat, statistik hesabat formalarında olan suallara düzgün cavab alıb, tələb edilən səviyyədə qeydlər etmək məqsədilə tərtib olunmuş metodoloji göstərişdir. Təlimatda müşahidənin məqsədi, obyekt, vahidi, müşahidənin aparılma vaxtı, statistik hesabat formalarına daxil edilmiş sualların ətraflı izahı, doldurulma nümunələri və izahı göstərilmişdir.

10. Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik

Əhalinin həyat səviyyəsi şöbəsində “Rəsmi statistika haqqında” Qanuna uyğun olaraq məlumatların məxfi saxlanması prinsipi gözlənilir. İlk məlumatların məxfiliyini

təmin etməklə ölkə, region və sahələr səviyyəsində statistik məlumatlarla dövlət orqanlarını, beynəlxalq təşkilatları, hüquqi və fiziki şəxsləri təmin edir. Məxfi statistik məlumatların qanunazidd əldə edilməsinin, yayılmasının və ya istifadə olunmasının qarşısını almaq üçün zəruri tədbirlər görülür.

11. Yekun

Əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatları tədqiqatının yekun göstəricilərinin proseslər üzrə daim təkmilləşdirilməsi, günün tələblərinə uyğunlaşdırılması, aktual vəziyyətdə saxlanması əsas vəzifə olaraq şöbənin işinin təşkilində daim nəzarətdə saxlanılır.